

Куришев Є.В.,

доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук, доцент

МУЗИЧНЕ ГРІНЧЕНКОЗНАВСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті висвітлено сучасний стан та актуальні проблеми музичного грінченкознавства, подано стислий мистецтвознавчий аналіз Музичного архіву Бориса Грінченка, який містить в собі шість творів відомих українських композиторів на вірші поета. Досліджено твори сучасної Музичної грінченкіани, концертно-виконавську діяльність провідних українських вокалістів, диригентів та піаністів, які виконують твори на вірші Б. Грінченка. Розглянуто перспективи подальших наукових досліджень у сфері музичного грінченкознавства.

Ключові слова: Б. Грінченко, поезія, композиція, музичне мистецтво, музичне грінченкознавство, хорові твори, кантата, опера.

Поетична творчість Бориса Дмитровича Грінченка залишається джерелом творчого музичного натхнення для визначних українських композиторів минулого та сучасності. Їхні плідотворні зусилля дозволили створити справжній артистично-музикальний феномен, який охоплює три сторіччя і надає сучасному слухачеві можливість насолоджуватися чудовими творами українських композиторів багатьох поколінь. Музична грінченкіана та народжене нею музичне грінченкознавство — мистецьке явище, всі складові якого об'єднують талановита поезія Б.Д. Грінченка.

Стаття присвячена актуальним проблемам сучасного музичного грінченкознавства та окресленню перспектив майбутніх наукових досліджень.

Мета дослідження — розглянути сучасний стан українського музичного грінченкознавства. Завдання — проаналізувати відображення поетичних образів Бориса Грінченка у творчості визначних українських композиторів (К. Стеценка, Д. Січинського, М. Леонтовича, М. Степаненка, М. Малого, В. Касьянова, В. Верховинця, К. Кузьменка, В. Вишинського), розглянути перспективи подальших наукових досліджень у галузі українського музичного грінченкознавства.

Музична грінченкіана об'єднує в собі значну кількість творів відомих українських композиторів на вірші поета та їх концертне виконання обдарованими вітчизняними вокалістами, диригентами, піаністами та хоровими колективами.

На нашу думку, Музична грінченкіана відіграє значну роль у естетичному та патріотичному вихованні сучасної студентської молоді, школярів та підлітків (на музичних заняттях у загальноосвітній школі).

Як свідчать останні роки, концертні виконання музичних творів на вірші Б.Д. Грінченка у молодіжної аудиторії викликають справжню овацію, нікого не залишаючи байдужим! Поезія видатного літератора та чудова музика знаходять глибокий емоційний відгук у душі молодій людини, примушують її переживати, мислити, дивитись на мистецтво з позицій його справжньої духовної цінності.

Музичній грінченкіані належить також значне місце і у професійному вихованні майбутнього вчителя музики: всі твори на вірші Б. Грінченка можуть використовуватись як навчальний репертуар у класах вокалу, хорового диригування, акомпанементу, на курсах історії української музики, гармонії, поліфонії, у хоровому класі. Це допоможе оволодінню основами виконавської майстерності та додасть навчальному процесу особливих позитивних вражень. Слухання та виконання музичних творів на вірші Б. Грінченка — своєрідна естетична відповідь фактичному засиллю, царюванню поп-музики, низькосортної естради у молодіжній слухачької аудиторії.

Художньою основою сучасної Музичної грінченкіани став знайдений у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського безцінний Музичний архів Бориса Дмитровича Грінченка. Він зберігається у Першому філіалі бібліотеки (вул. Володимирська, 62; Відділ формування музичного фонду). Архів був створений власноруч самим Грінченком і має гарне оформлення: великий, красиво декорований фоліант яскраво-червоного кольору, на якому золотими літерами зроблено напис: «МУЗИКА ДО СЛІВ БОРИСА ГРІНЧЕНКА».

Музичні твори Архіву систематизовано, про що свідчить рукописний зміст [2, 12]. У архівних матеріалах є також рекламні сторінки з назвами останніх видань, які випущено у видавництві І.І. Чоколова («Нотопечатня І.І. Чоколова»), що розміщувалося за адресою: Київ, вул. Фундуклеївська, 22 [2, 8]. На них навіть вказано

ціну одного екземпляра — від 20 до 60 копійок. Є і таке повідомлення: «Продеться у всіх Музичних Магазинах».

Перша публічна презентація Музичного архіву в Київському університеті імені Бориса Грінченка (далі — КУ ім. Б. Грінченка) відбулася наприкінці 2009 р. Він був представлений у вигляді копій оригіналу в електронно-цифровому та традиційному (паперовому) кольоровому варіантах нотних партитур у розмірі оригіналу. Вже у наступному році Архів уперше був опублікований видавництвом КУ ім. Б. Грінченка (2010 р.), у 2011 р. його було доповнено та доопрацьовано [2].

У Музичному архіві зберігаються шість нотних партитур (у назвах збережено орфографію оригіналу. — Є. К.):

М. Левицький. Смутни картыны.

Д. Січинський. Дніпро реве.

К. Стеценко. И тихая хатыночка.

К. Стеценко. Вночи на могьлы.

К. Стеценко. Бурлака.

К. Стеценко. Могьла.

Сьогодні нам відомі ще кілька музичних творів означеного періоду, створені на вірші поета, які не ввійшли в Музичний архів. Це перш за все опера Миколи Леонтовича «На русалчин Великдень», яку було дописано сучасним талановитим українським композитором, народним артистом України, професором Мирославом Скориком. Її прем'єра відбулась у 1977 р. на сцені Державного театру опери та балету України імені Т.Г. Шевченка. Так було відзначено 100-річчя від дня народження Миколи Леонтовича. Диригував на прем'єрі опери-казки відомий український диригент, народний артист України Іван Гамкало. Найбільш відомі фрагменти з твору — два хори, які сьогодні нерідко звучать у концертних залах.

На вірші Б. Грінченка були написані два чудові хорові твори Яківом Степовим («На ринку в містечку» і «Бурхлива річка») та дві чарівні мелодії Василем Верховинцем («Сонечко ясне встає», «Бурхлива річка»).

Сьогодні Музична грінченкіана включає в себе також твори Михайла Степаненка, Віталія Вишинського, Валентина Касьянова, Миколи Малого, Костянтина Кузьменка, що прозвучали у виконанні відомих українських вокалістів, диригентів та піаністів: Андрія Маслкова, Оксани Петрикової, Ірини Антіпіної, Божени Пархо-

менко, Дмитра Болгарського, Світлани Рябінко, Володимира Ткачука, Наталії Вишинської, Ольги Засадної у концертних залах КУ ім. Б. Грінченка, Колонному залі Національної філармонії України.

У творчості українських композиторів та виконавців знаходять своє музичне втілення яскраві поетичні образи Б. Грінченка: дивовижна українська природа, кохання, романтичні любовні почуття та переживання, героїчне минуле держави. Їм притаманна багата палітра засобів музичної виразності. Комплексне використання цих поетичних образів зумовлене конкретним художнім завданням.

У Музичній грінченкіані разом із яскраво романтичними творами композиторів XIX ст. (Деніс Січинський, Кирило Стеценко та ін.) представлені й твори наших сучасників (В. Вишинський, В. Касьянов, М. Степаненко), музична мова яких значно відрізняється від мови їхніх попередників. Їхня форма є дуже різноманітною. Це романси, солоспіви, хорові поліфонічні твори (К. Стеценко, М. Левицький, М. Степаненко, М. Малий), кантата (Д. Січинський), опера (М. Леонтович, М. Скорик). Музична грінченкіана включає в себе також твори сучасного естрадно-джазового мистецтва (К. Кузьменко). Вони містять елементи вокальної та фортепіанної імпровізації. Така стилістична різноманітність творів зумовлює використання співаками та піаністами різних засобів виконавської виразності.

Чудовим прикладом музичного втілення літературної першооснови є Кантата Д. Січинського «Дніпро реве». Свого часу цей твір був удостоєний Першої премії на конкурсі музичного товариства «Боян» (1892). Образ могутнього Дніпра, який асоціюється із образом українського народу, створює яскраве враження саме завдяки «співдії» різних засобів художнього впливу на уяву слухача. Синтез поезії та музики дозволив композитору створити справжній художній шедевр, який незмінно викликає незабутні враження публіки.

Дуже цікавою є художньо-образна сфера сучасних музичних творів на вірші Б.Д. Грінченка, зокрема «Ластівка» та «Весна іде», музику до яких написав Михайло Борисович Степаненко — народний артист України, професор Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. Перший з них — «Ластівка» — романс (солоспів) для голосу та фортепіано, написаний у 2009 р. та блискуче виконаний заслуженим діячем мистецтв України Оксаною Петриковою (сопрано) та Іриною Антіпіною (фортепіано). Тремтливо-витончений весняний образ маленького птаха немов матеріалізується під час звучання цього

чудового твору [2, 61–64], для якого притаманна відкрита емоційність та вишуканість. «Весна іде» написаний для соліста, хору та фортепіано. Яскрава мініатюра ніби продовжує емоційний стан попереднього солоспіву. Ці твори безумовно враховують виконавські можливості дітей — їхня фактура одночасно вирізняється простотою та витонченістю. Разом з тим художньо-образна цінність та глибина цих творів виходять далеко за межі традиційного музичного «шкільного» репертуару — чудова мелодія, прозорий акомпанемент, тональні відхилення створюють відчуття весняного відродження, свіжості, легкості. (Цей твір готується до друку та виконання.)

На вірші «Ластівка» та «Весна іде» Б. Грінченка написав романси й Микола Малий; а на вірш «Бурхливая річка» — Яків Степовий та Василь Верховинець; на поему «Дума про отамана Музику» — Валентин Касьянов та Яків Степовий. Темою окремого дослідження може стати різний творчий погляд композиторів на один і той поетичний твір Бориса Грінченка.

Яскравою сторінкою сучасної Музичної грінченкіани є цикл камерних музичних творів (романсів) Миколи Малого «Весняні сонети». Їх тринадцять — по кількості віршів Бориса Грінченка. Цикл має свою внутрішню драматургію. Образи казкової української природи, відчуття краси, любові та добра знайшли своє втілення і художнє відображення у музичному тексті романсів. Вони різні за засобами музичної виразності, тональностями, ритмічними особливостями. Єдине, що їх об'єднує, — велике бажання автора донести до виконавця та слухача глибину образно-емоційної сфери творів видатного українського поета.

Для першого романсу з циклу «Весна іде» характерні вишукана мелодика твору та елегійний настрій, які відображують поетичний зміст вірша Б. Грінченка. Прозорий акомпанемент створює відчуття витонченості музичного образу. Другий романс — «Весна прийшла» — контрастний за своїм настроєм. Він має розгорнутий фортепіанний вступ. Хроматичні мелодійні звороти у фортепіанній партії перегукуються із вокальними хроматизмами партії співака й контрастують із загальним мажорним настроєм твору.

Третій, четвертий та п'ятий романси сповнені чарівних картин природи, пейзажності, що віддзеркалює музичний супровід. У цілому цикл романсів М. Малого — вагомий внесок у сучасну Музичну грінченкіану.

Розгорнутий твір Валентина Касьянова «Дума про отамана» створений за поемою Б.Д. Грінченка «Отаман Музика», являє собою зразок патетико-героїчного твору на вірші Бориса Грінченка.

Сучасне музичне грінченкознавство розділяє (вже досить велику за обсягом та кількістю написаних на вірші поета творів) Музичну грінченкіану на два основних періоди. Це, зокрема, твори композиторів доби Б.Д. Грінченка та сучасних українських композиторів, музика ХХІ століття. Сьогодні вони не всі опубліковані. (Готується до друку значна кількість нових творів українських авторів на вірші Б. Грінченка.) Проте кожен із них необхідно розглядати з позицій сучасного мистецтвознавства.

Разом з тим існує значна кількість різноманітних концертних виконань цих шедеврів музичного мистецтва. Це — окрема сфера досліджень в галузі історії музично-виконавського мистецтва та музичного грінченкознавства. Поступово створюється також фонд аудіо- та відеозаписів концертно-виконавських інтерпретацій всіх цих творів сучасними вокалістами, диригентами та піаністами, у тому числі й у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Джерела

1. Грінченко Б.Д. Твори : в 2 т. / Б.Д. Грінченко. — К. : Наук. думка, 1990. — Т. 1. — 640 с.
2. Куришев Є.В. Музичний архів Бориса Грінченка / Є.В. Куришев. — 2-е вид., доп. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 104 с.

В статье рассматриваются современное состояние и актуальные проблемы музыкального гринченковедения, дается краткий искусствоведческий анализ музыкального архива Бориса Гринченко, который содержит в себе шесть произведений известных украинских композиторов на стихи поэта. Исследуются произведения современной музыкальной гринченкианы, концертно-исполнительская деятельность ведущих украинских вокалистов, дирижеров и пианистов, исполняющих произведения на стихи Б. Гринченко. Рассматриваются перспективы дальнейших научных исследований в области музыкального гринченковедения.

Ключевые слова: Б. Гринченко, поэзия, композиция, музыкальное искусство, музыкальное гринченковедение, хоровые произведения, кантата, опера.

The article presents the current state and current problems of musical Grinchenko's study, gives a brief analysis of Borys Grinchenko's music archive, which consists of six works by famous Ukrainian composers on the lyrics of the poet. It is explored

the works of Grinchenko's contemporary music heritage, concert and performing activities of leading Ukrainian singers, conductors and pianists performing songs on Borys Grinchenko's lyrics. It is described prospects for further research in Grinchenko's music study.

Key words: B. Grinchenko, poetry, song, music, music art, Grinchenko's music study, choral works, cantata, opera.

Лісецький С.Й.,

доцент кафедри теорії і методики музичного мистецтва

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат мистецтвознавства

БОРИС ГРІНЧЕНКО І МИКОЛА ЛЕОНТОВИЧ: ПРАЦЯ НАД СТВОРЕННЯМ УКРАЇНСЬКОЇ КАЗКИ І УКРАЇНСЬКОЇ ЛІРИКО-ФАНТАСТИЧНОЇ ОПЕРИ

У статті здійснено спробу з'ясувати, що таке авторизована народна казка / пісня. Висвітлено етапи роботи М. Леонтовича над оперою «На русалчин Великдень» за однойменною казкою Б. Грінченка. Проаналізовано драматургію опери; виявлено відмінності у фіналі казки та опери.

Ключові слова: авторизована народна казка, авторизована народна пісня, оперна драматургія, блок-сцена.

Б. Грінченко (1863—1910) і М. Леонтович (1877—1921) — два могутні колоси української художньої культури. Обидва закохані у свій народ, в його духовні скарби, обидва самовіддано працювали на своїх мистецьких теренах.

Зокрема, наш інтерес викликає їхня діяльність у жанрі народної авторизованої казки та народної авторизованої пісні.

Поняття «авторизована народна казка / пісня» розуміється як уміння автора внести у вже існуючий твір своє мистецьке бачення, не порушуючи при цьому естетичну цінність створеного раніше; спроба осучаснити вже написане кимось.

Таке явище часто зустрічається у доробку багатьох митців як минулого, так і сучасності. До авторизування народної казки зверталися у своїй творчості Леся Українка, Іван Котляревський та ін.